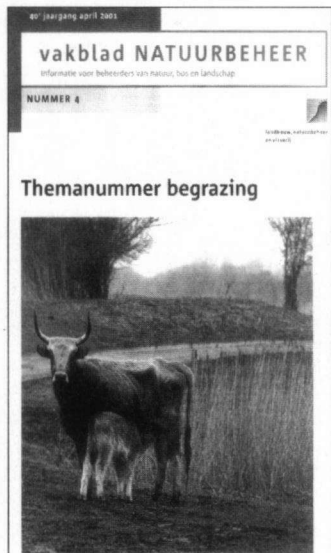

BESPREEKING

Themanummer begrazing

Vakblad Natuurbeheer, jaargang 40 nr. 4

onderzoekers die naar natuurbeheer kijken vanuit de processen in de vegetatie, het belang van een meer natuurlijker situatie met fluctuaties in populatiedichtheid zijn gaan benadrukken (openingsartikel van Siebel & Piek). Dat maakt dit nummer ook interessant voor geïnteresseerden in wilde dieren.

Het vakblad Natuurbeheer is gratis verkrijgbaar bij het Expertisecentrum LNV, Postbus 30, 6700 AA Wageningen, tel. 0317 474 801.

Marijke Drees, Brinklaan 9, 9722 BA Groningen

Begrazing komt in Nederland steeds meer voor als beheersmaatregel in natuurterreinen. Grazers ziet men in het beheer en de natuurontwikkeling als een goed middel om de natuurlijke processen in gang te zetten of om een structuurrijke vegetatie te bereiken. Vaak wordt gekozen voor min of meer gedomesticeerde grazers, zoals Koniks, Schotse Hooglanders, Galloways en Heckrunders. De keuze voor een soort vindt in het algemeen plaats op grond van de effecten die het graasgedrag van die bepaalde soort heeft op de vegetatiestructuur. De meeste grazers worden ook beschouwd als 'gehouden vee', zijn geregistreerd en geoormerkt. Voor het niet-gehouden vee zijn nu richtlijnen ontwikkeld hoe om te gaan met de risico's van ziekten en dergelijke. Langzamerhand groeit de acceptatie van een meer natuurlijk beheer. Interessant is, dat nu ook

Bosranden

Bij de KNNV is recent de tweede druk verschenen van het boek "Beheer van bosranden: van scherpe grens naar soortenrijke gradiënt". Bij het woord bosrand zullen Zoogdierlezers meteen aan de hazelmuis denken, maar ook voor andere fauna is bosranden belangrijk. Voor bewoners van bos en open veld kan de bosrand een strook zijn aan de grens van het leefgebied met extra mogelijkheden zijn: zo kunnen vogels van het open veld nestelen in de struwelen aan de bosrand, terwijl de bosrand voor grazers in schrale tijden een aanvulling is op het eenzijdige grasdieet. Er is veel voor te zeggen om bosranden natuurlijk te maken, dat wil zeggen breed, met een geleidelijke overgang van bomen, via struiken naar kruiden. Op die manier kan men maximale mogelijkheden voor flora en fauna bieden. Met dit boek

willen de auteurs de theoretische kennis over bosranden omzetten in een handleiding voor beheerders.

Het leeuwendeel van het boek wordt dan ook gevormd door de hoofdstukken "Ontwerp, aanleg en beheer" en "Beheer bosranden". Bij ontwerp en aanleg van bosranden kan met van twee principes uitgaan: spontane ontwikkeling en aanleg. Bij spontane ontwikkeling laat men de bosrand met rust, zodat deze zich ontwikkelt tot 'rafelige', natuurlijke bosrand. Bij deze aanpak blijft de relatie tussen plantengroei en milieu bewaard. Bij verstoorde hydrologie of bodem kan men beter kiezen voor aanleg van een rafelige structuur, waarbij soorten worden aangeplant. Er zijn een aantal methoden om bosranden te beheren zoals nietsdoen, regelmatig afzetten of selectief kappen. Opvallend daarbij is dat een van de meest populaire en moderne beheersvormen, begrazing, een averechts effect kan hebben op de ontwikkeling van natuurlijke bosrandstructuren. Vaak wordt een graasdruk gekozen die in de open delen van de terreinen veel variatie in structuur veroorzaakt. Voor bosranden is deze graasdruk dan echter zo hoog, dat nieuwe soorten zich nauwelijks kunnen vestigen en gewenste vegetatieontwikkelingen uitblijven. In het hoofd-

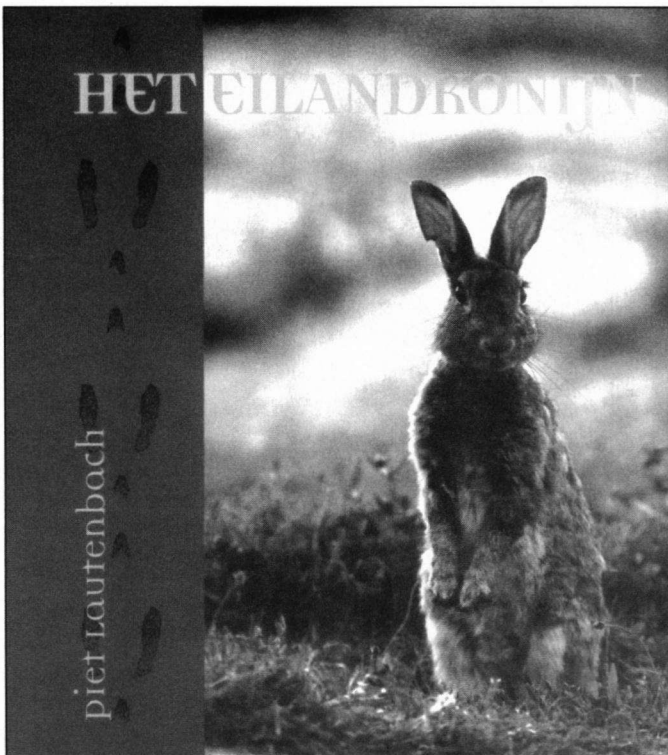
stuk Beheer bosranden wordt per bostype worden specifieke beheersadviezen gegeven. Dit gebeurt op zeer inzichtelijke wijze met behulp van een schematische tekening van de bosrand, met daarin gezet de typische vegetatie, met daarbij het maai-, kap- of begrazingsbeheer. Daarnaast worden de te verwachten fauna en de ecologie van het bosrandtype gegeven. Dit praktische, zeer volledige boek is wéér een fraai KNNV-uitgave. Het zou bij iedereen, die tijdens hobby of werk te maken krijgt met grenzen tussen open veld en bosrand, in de kast moeten staan. Het boek Beheer van bosranden is te bestellen bij de KNNV-uitgeverij, ISBN 90 5011 130 0

Jasja Dekker, Droevendaalsesteeg 35, 6708 PB Wageningen

Beheer van bosranden. Van scherpe grens naar soortenrijke gradiënt. A.H.F. Stortendeider, K.W. van Dort, J.H.J. Schaminée & N.A.C. Smits. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Het Eilandkonijn

Het Eilandkonijn is niet een nieuw ontdekte soort, maar het 'gewone' wilde konijn zoals dat voorkomt op het eiland Terschelling. Konijnen zijn daar van oudsher van belang geweest als voedsel en voor het bont. In een liefdevol verzorgd boek doet Piet Lautenbach verslag van de geschiedenis van konijn en eiland. Daarmee krijgen we tevens een stuk maatschappijgeschiedenis mee. Gewijzigde machtsverhoudingen in de maatschappij vinden hun neerslag in de vraag wie het konijn mag bejagen. Voortdurend zijn er spanningen tussen de noodzaak om de stand laag te houden ter bestrijding van de verstuingen en de wens van de eilanders om voldoende konijnen te kunnen vangen. Het eerste gedeelte van het boek is een goede beschrijving van de biologie en

levenswijze van het konijn. Leuk is de aandacht voor moderne inzichten in de relatie tussen het konijn en de duinen waarin hij leeft. Een positieve benadering blijkt al uit de titel van het hoofdstuk "Het konijn als duinbeheerder".

Naast informatie over het voedsel en de vijanden geeft het informatie over de ziekten die waarschijnlijk de belangrijkste oorzaak zijn dat er zoveel minder konijnen zijn dan 'vroeger'. Door de vlotte schrijfstijl is het een gemakkelijk leesbaar boek geworden: "Konijnen hebben een hekel aan voortdurende nattigheid" Af en toe is de schrijver iets te enthousiast over de goede aanpassing van het konijn aan het duin, en draait oorzaak en gevolg om: "Om de snijtanden in toom te houden, en de vegetatie onder de knie, eet een konijn meer dan nodig is om van te leven. Gelukkig heeft het dier er wat op gevonden om niet te barsten van al dat voedsel. Hij gaat er gewoon heel inefficiënt mee om." In het tweede deel wordt voor-

al ingegaan op de geschiedenis van de konijnenvangst op Terschelling en de huidige organisatie ervan. Interessant was de situatie op de Boschplaat na 1945 toen een combinatie van eilanders vergunning had om er te jagen zonder geweer. Af en toe zijn door hen tamme konijnen uitgezet ter versterking van de populatie. Daar zijn de tamme kenmerken langzamerhand weer verdwenen. 'Het Eilandkonijn' vult een leemte in de Nederlandse literatuur: het boek zou bijvoorbeeld ook gebruikt kunnen worden door scholieren voor het maken van werkstukken. Zoals de omslag al doet verwachten, is het geïllustreerd met tekeningen en veel mooie foto's.

Marijke Drees, Brinklaan 9, 9722 BA Groningen

Piet Lautenbach, 2001. Het Eilandkonijn. Uitgeverij Van Gorcum. ISBN 9023237498. E. 15,90 in de gewone boekhandel buiten Terschelling.

Ecologische effecten bestemmingsplan Birkhoven-Noord

De Gemeente Amersfoort heeft een bestemmingsplan ontwikkeld voor het gebied Birkenhoven-Noord, gelegen ten Westen van de stad en heeft opdracht gegeven om te onderzoeken welke gevolgen uitvoering van dit plan heeft voor de vleermuizen die daar voorkomen en hoe het zit met de Europese en nationale regelgeving ten aanzien van die gevolgen. Gekeken is naar de effecten van verstoring die in het kader van die plannen zullen kunnen optreden, zoals het 'beheer' van het gebied door kap en aanplant van bomen, door het aanbrengen van straatverlichting, door geluid van bouwactiviteiten en verkeer. Deze te verwachten effecten zijn gerubriceerd in een aantal categorieën: foudrageergebieden, zomerverblijfplaatsen (waaronder kraamverblijven), paarverblijven, winterverblijven, winterslaap, ecoloctie en balts en werden getoetst aan de bepalingen in EU-Habitatrichtlijn (1992), de Nederlandse Natuurbeschermingswet (1968; de nieuwe wet van 1998 is nog niet van kracht), de Conventie van Bonn en de Conventie van Bern. Geen van deze documenten wordt, overigens, in de literatuurlijst genoemd. De auteurs benadrukken dat de inschattingen van het rapport over de invloed van geluid en licht niet zijn gebaseerd op eigen onderzoek, maar vooral op de algemene kennis van de oecologie en het gedrag van vleermuizen, die berust op jarenlange ervaring en gegevens uit de literatuur. Maar, er is niet veel kennis voorhanden over bijvoorbeeld de effecten van verstoringen door geluid op het gedrag en de biologie van vleermuizen, zoals de

balts, het fourageren, en het overwinteren. De conclusies zijn nogal vaag: als de bomen die nu geschikt zijn als vleermuisverblijfplaats in stand worden gehouden totdat hun functie wordt overgenomen door een nieuwe aanplant (sic!) zal de uitvoering van het bestemmingsplan voor vleermuizen positief uitwerken; als de dichtheid van lantaarnpalen zo laag mogelijk wordt gehouden zal hun invloed beperkt zijn; als er voldoende donkere plekken zullen overblijven zullen de lichtschuwe vleermuissoorten er baat bij hebben. In het midden wordt gelaten hoe lang het duurt voor de nieuwe aanplant vleermuisverblijfplaatsen zal opleveren. Evenmin wordt aangegeven wat een 'zo laag mogelijke dichtheid' van lantaarnpalen is en wanneer er sprake is van 'voldoende' donkere plekken. Er wordt, zonder uitleg, gesteld dat in extensief beheerd bos eerder holle bomen verschijnen dan in intensief beheerd bos. Beleidsmakers zullen met deze conclusies niet zonder meer uit de voeten kunnen. Overigens doet het verwijzen naar Limpens et al. (1997) voor gegevens over de dwergvleermuis en de laatvlieger tekort aan de auteur van de betreffende hoofdstukken: Kees Kapteyn. Wat er over vleermuizen aan de orde komt is voor vleermuiskeners niets nieuws en de conclusies zijn voor hen geen verrassing. Het rapport is vooral geschreven voor beleidsmakers van de gemeente, die geen verstand hebben van vleermuizen en van de wettelijke regelingen ook niet veel weten. Op die wettelijke regelingen wordt dan ook uitvoerig ingegaan. Ondanks de wijdloperige stijl en de onnodige herhalingen kan het rapport beleidsmakers helpen bij het nemen van beslissingen die voor vleermuizen gunstig zijn. Het rapport is te bestellen bij Alterra, Research

Instituut voor de Groene Ruimte, o.v.v. Alterra-rapport 339.

Wim Bongers, Ceresstraat 15, 6706 AL Wageningen

G.J.H. Kooistra, B. Verboom & J. Dirksen, 2001. Ecologische effecten bestemmingsplan Birkhoven-Noord. Beschrijving van de ecologische gevolgen voor vleermuizen en een toets van deze effecten aan de EU-Habitatrichtlijn en Natuurbeschermingswet. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte.

Invasive plants and animals: Is there a way out?

Het verslag van een conferentie in 2000 over exoten, in Benin, de Galapagos, Verenigde Staten en Nederland. Met een aantal interessante overzichtsartikelen over situaties waarin een exoot 'agressief' wordt. Voor de Nederlandse zoogdieren springen twee 'zaken' er uit: de introductie van de grijze eekhoorn in Italië en de muskusrat in Nederland. We moeten er van uitgaan dat deze laatste zich inmiddels gesettled heeft. Een nieuwe visie op beheer wordt in het verslag node gemist. Wat de grijze eekhoorn betreft, zijn de waarschuwingen voor het tijdig signaleren en aanpakken van problemen zeker nuttig.

Marijke Drees, Brinklaan 9, 9722 BA Groningen

W.Bergmans & E.Blom (eds.), 2001. Invasive plants and animals: Is there a way out? Publ. The Neth.Committee for the IUCN. ISBN 90-75909-08-x